

del Cerimoniós: «passats tres dies, que fo s'endemà de Sanct Martí, ---» (103, text certament legítim amb variants ortogràfiques); o «Sényer, s'endemà que-l dit Anthoni fou pres, jo era al palau del bisbe», que Riera i Sans (1972) llegeix en un doc. processal barceloní de 1375: no es pot dir que ací IPSE estigui encara aglutinat, sinó article funcional; però encruantse aquesta forma amb la concurrent l'endemà en resultà *lo sendemà*.⁶

Quant a l'etimologia, INDE DE-MANE en el fons és una fórmula sintètica, només fonèticament i semànticament exacta, però que recobreix una història un poc més complexa. El que es degué formar primerament fou simplement INDE MANE 'l'endemà d'allò' (que si hagués viscut inalterat, hauria hagut de perdre la -e interna, i potser, en català, ND > n), però en anar guanyant terreny la combinació DE-MANE sobre MANE, com ho féu pertot en el romànic primitiu, la primera E de DE-MANE i la D inicial d'aquest, regeneraven les de INDE MANE, compensant la tendència a la pèrdua. D'ací cat. *endemà*, oc. *endeman*, fr. antiq. *endemain* (primer l'endemain, després le lendemain). Cf. l'endémig, formació ben paral·lela, on INDE MEDIUM i INDE DIMIDIUM s'han combinat: fonèticament només INDE DIMIDIUM i INDE DE-MANE donen una base exacta, però en els fets històrics la realitat fou més complexa.

¹ AlcM, però *lo sendemà*, *Somni*, NCl., 115.2. —

² I avui forma general en el Principat (i predominant pertot), i en la llengua literària general també, des del S. XIX: «plorava també 'l pare, com cep que li fa caure / la torta podadora son primerench rebrot; / l'endemà, al destrenar-se lo sol, lo ve a distraure / un cant ---», *Atlàntida*, 276; «l'endemà, de bon matí, un diumenge, mentres en Joanet marxava --- sa mare ---», Bosch de la Tr. (*Lena*, 29); «doncs, l'endemà de l'anunci ja vaig tenir lo quarto ocupat», NOLLER (*Pap.*, 10). — ³ No solament al Sud del Xúquer (AlcM) o cap a Gandia (Benidoleig, 1962), sinó també a les Valls de Segó (*el sandemà*) i a Morevedre (1962); també a Tortosa (*en sundemà*, Moreira, *Folk. Tort.*, 698). A Menorca *ensoldemà* (Ferrer Guinart, *Rond. Men.*, 208. Notem que ací la pronúncia és *ensuldemà*, ço que faria possible interpretar en *su(s) lo demà*, tant com veure-hi un so ant. IPSUM (tal com en *tallar amb so ganivet*).

⁴ Traduint «*mane* visibiliter adustio appareret» (Graesse, 494.4). Una mica mutilat o retocat pels manuscrits: «que-l sent demà viu hom cremat», B; «que-l sela vic hom crema», P, f° 169r1, n. 3. —

⁵ N'hi afegeixo, amb context, de les fonts més diverses: «descarregarà aquell jorn una quantitat de la roba --- e la nit o al jorn metràs temporal, e en lo sendemà costaran de descarregar», *Consolat*, § 152, ed. Pardessus, p. 170. «Començà a dejunar lo cendemà de Aparici», StVicentF (*Quar.*, 44.119); «que ell era lo que havia guanyat lo pris e que a cendemà vendria al torneig molt ben abillat», *Curial* (NCl. III, 238); «lo sendemà la 'm donaria», doc. SdUrgell 1567 (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 85); «se resolgué que-l sendemà de matí se atbolàs ban-

dera y tocassen caixas» (ross., 1649, RLR LXIII, 96).
⁶ Com que també en l'occità de la Garona va viure l'article IPSE no sorprèn que allí també es trobin casos de l'aglutinació: *lo sendemà* en els Comptes dels Clavaris de Montenhac, a. 1436 (RLR XLIX, 77, 302).

Democració, demacrat, V. magre Demagog, demagogia, demagògic, V. democràcia Deman, demanador, demanar, V. manar Demancar (mall., no Bna., com pretén AlcM), V. mancar Demanda, demandant, demandar, V. manar Demandrir, mot suspecte, mal comprovat: si té alguna realitat, vindria de mendre MINOR (almenys la definició i la forma, sospitoses d'intervenció d'un etimòman que pensa en una increïble derivació de l'hellenisme mandra 'ramat') Demantinent, V. mantinent (MA) Demà-passat, V. demà Demarcació, demarcar, V. marcar Demasia, V. més Dematí, V. matí Demble, demblejar, V. amb(u)lar Demència, dement, V. ment Dementre, -tres, V. mentre Demerèixer, demèrit, V. merèixer Demés, demesia, demesiadament, demesiat, V. més Amb demés confon AlcM el ross. demest (de vegades mutilat com a demet), que no hi té res a veure pel sentit ni per l'origen, car significa 'enmig, entremig, al mig de' (DE-MIXTO), V. mesclar Demetre, V. metre Demig, V. mig Demijana, forma merament suposada per etimologistes, en lloc de damajoana

DEMIURG, pres del ll. *demiurgus*, i aquest, del gr. *δημιουργός* 'artesà', 'Creador', compost de *δημιος* 'popular', 'públic', i *εργον* 'treball', pròpiament 'el qui treballa per al públic'. □ 1.ª doc.: 1868 (-urg), SLitCosta.

DERIV.: *Demiúrgic*.

Demnar, V. dany

DEMOCRACIA, pres del ll. tardà *democratia*, i aquest, del gr. *δημοκρατία* 'govern popular, democràcia', compost de *δημος* 'poble' i *κρατέω* 'jo governo' (derivat de *κρᾶτος* 'força'). □ 1.ª doc.: 1803, Belv.

DERIV.: *Democràtic* [1803, Belv.], pres de *δημοκρατικός* id.; *demòcrata* [Lab. 1839], pronunciat pertot amb ò (també a Val., J. G. M., 1956, contra el que diu AlcM); *democratitzar, democratització; democratismes*. Altre derivat de *δημος*: *demòtic* [1868, SLitCosta].

Altres cpts. de *δημος*: *Demagog* [Lab. 1839], pres del gr. *δημαγωγός* 'que condueix el poble, que capta el favor del poble', format amb *εγω* 'jo condueixo'; *demagògia* [1839], de *δημαγωγία* id.; *demagògic* [1839].

Demografia, format amb *γράφω* 'jo descriu'; *demogràfic*.

EPIDÈMIA [1354 «del temps de la pedimie e mortalitat ensà», eiv., Macabich, *Feudalismo*, 16; «la ciutat com està de les ypidèmies que ara novellament